

Oppvekst på Fortuna vestre på 1950-tallet

Av Eva Midtbø

Når en ser 60 år tilbake i tid, blir en fort klar over hvordan barns oppvekst har endret seg fram til i dag. All verdens hjelpemidler som vi nå har, har fratatt barn mange naturlige arbeidsoppgaver som finnes i et hjem. Derfor blir også alle de opplevelsene vi fikk veldig forskjellige fra i dag. Mange vil nok si at dagens oppvekst er fattig på opplevelser, og det er nok ikke uten grunn at vi har fått besøksgårder slik at barn kan få møte og stelle dyr i sine naturlige omgivelser.

På Fortuna vestre ble det født tre jenter, og det var naturlig at de måtte ta del i de arbeidsoppgavene som hørte til i hverdagen på gården.

Da jeg var 10 år, var det ikke nødvendig med leid arbeidshjelp lenger - nå var jeg gammel nok å hjelpe til på gården, og vi kunne klare oss sjøl.

Fram til da hadde det vært mye leik med naboungene. Jeg ble godt kjent på gårdene i nabolaget. Vi for uthusa opp og ned og i alle krinkelkroker. Spesielt var jeg mye på Fortuna Østre og på Karlsheim. Det var spesielt moro å være med Oline Bromseth og Aslaug Brun i fjøset. Begge to likte å ha unger rundt seg, og det benyttet vi oss av – kanskje litt for mye. Ved en anledning fikk jeg en

buhundkvalp av Paul Brun for at jeg skulle holde meg heime og ikke gå i veien når de restaurerte stuelåna.

Vårt fjøs var mye mindre, vi hadde bare 5 kyr på det meste. Mor var sjefen i fjøset, og hun ville helst melke sjøl. Men det var nok av andre oppgaver vi kunne gjøre. Vi kunne dra ned høyet fra låven og fore med mjøl og vatn. Å fli under kyrne var ikke det artigste, men når det var gjort og golvet var sopt ga det en viss tilfredsstillelse. Vi var lett å be når mor skulle melke ute. Da sprang vi ”beitata” på kryss og tvers for å finne kyrne og drive dem fram til melkeplassen.

Etter skoletid var det vi ungene som hadde ansvar for mating og fliing i hønsehuset. Ettersom vi var en forsøksgård for hønsehold, måtte vi lese av nummer på hønsefoten, veie og notere ned på lister. Å samle inn eggene var derfor et møysommelig arbeid, men det tyngste arbeidet var å mate. Plasten hadde enda ikke gjort sitt inntog så mjøl og vatn måtte bæres i tunge sinkbøtter. Aller verst var det å tømme 50-kilos melsekker oppi en stor bingje. Dette var nok strengt tatt alt for tungt for oss på den tida, men det ble stilt strenge krav, og det ble forventet at alt ble gjort til punkt og prikke. Og vi gjorde det. Av og til måtte vi være med far til Felleskjøpet eller til I.C. Piene. På Nyhavna pakket vi trespon i sekker, som ble benyttet som strø

Fortuna vestre i september 1953. Vi ser gården midt i bildet med låve, hønsehus, "sommerstu" og minkskur. Den gamle Jonsvannsveien til venstre i bildet. I bakgrunnen gården Sæterbakken. Korn tørkes på staur på jordet.

Foto: Widerøes Flyveselskap. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

i hønsehuset. Vanligvis tok denne turen lang tid, for far benyttet alltid anledningen til å besøke brommen. Og vi ventet og ventet!

Arbeidet med kyllingene var det artigste og koseligste. Når kyllingene var klekket og hadde blitt tørre, vrimlet det av gule nøster som en kunne bore ansiktet ned i! Jeg måtte lære meg å kjønns-sortere kyllinger, og det var nok grunnen til at jeg fikk lov til å ha en lang tommelfin-

gernegl. Den var et nødvendig redskap i denne prosessen. Far måtte lime på seg en lang negl for å få dette til.

Men å ta livet av hanekyllingene nektet jeg. Da var jeg langt unna. Slakting foregikk på gården i den tida. Det var grusomt når grisen som vi hadde klødd på og matet skulle bøte med livet. Jeg gråt nok like mye som grisen, og attpåtil måtte jeg røre i blodet etterpå. Her hjalp ingen bønn.

Dyrlege Fånes hadde vært en fast gjest hver gang grisungene skulle gjeldes, og han mente at dette måtte vi nå kunne klare sjøl. Denne jobben måtte vi være to om. Jeg måtte stappe grisungene med hodet ned i en stor støvel og holde ekstra godt fast i bakføttene mens far utførte operasjonen. Det var forferdelige grisehyl, men en måtte bare bite tennene sammen. Jeg beklaget meg nok, men fikk beskjed om at såpass måtte en tåle når en var odelstaus.

På minkskuret var det også foring med mat og drikke. Begge deler var tungt arbeid, spesielt før far automatiserte vatninga. Under parringa deltok vi på den måten at far tok spermprøver av alle tispene etter paring, og vi sprang som lynet inn og la spermprøven inn under mikroskop for å sjekke om denne hannen hadde levedyktig sperm. Dette lærte vi oss fort, og vi fikk avgjøre om hannene kunne brukes i avl eller skulle avlives.

Vinteren var nok den roligste tida. Når de faste oppgavene var gjort kunne vi spenne på oss skia. Det var flest gutter i vårt oppvekstmiljø, og dermed ble vi også vant til typiske gutteleker. Vi brukte Selnesbakkene, Levinbakkene og Gomobakkene. Overalt ble det laget hopp, og vi konkurrerte på lik linje. Den største utfordringen var Bratten. Jeg kjøpte hoppplakk, tok skiene inn på badet for tørking og lakkerte for å få best mulig gli. Men det var umulig å slå guttene. Da gikk det bedre på Sletta der vi spilte

fotball. Her møttes både fastboende unger og hytteunger fra byen.

På vinterkveldene, som alltid var bitende kalde, laget vi sparktog og satte utfor på Sæterbakken og nedover Fortunalia. Vi hadde en vaktpost nede i svingen som varslet dersom det kom en bil en sjelden gang. Spesielt artig var det når eldre gutter kom med kjelkene sine. Det var Bromsethkelken som var rattkelke og det var Heglumkelken som en styrte med snorer. Var vi heldige fikk vi sitte bakpå, og det var om å gjøre å komme lengst utover flata. Av og til når vi kom inn til kvelds var vi stivspekte inni beksømskoene, og vi varmet oss ved å stikke føttene inn i steikovnen på komfyren. Når vi skulle legge oss på iskalde loft fikk vi med oss murstein som var varma i ovnen og pakket inn i ulltepper. Dette var godt å varme føttene på.

Det var gammel tradisjon at naboene ba til juleselskap hvert år. Da var det full middag, og ungene fikk være med. Vi gledde oss veldig til dette, ikke for maten sin del, med for at vi kunne leike på fremmede loft uten at noen brydde seg.

På våren skulle det gjødsles. Far hadde en gammel Ford lastebil som han brukte når han skulle spre gjødsel. Han tok av "høtta" på bilen, så festet han tau på rattet slik at han kunne styre bilen mens han sto bakpå og spredte møkk. Dette kunne gjøres mer lettvent. Han byttet ut setet med et slåmaskinsete slik at jeg kunne nå opp. Så satte han bilen i "krab-

begir” og klatret selv opp på lasteplatten og spredte møkk mens jeg kjørte. Han var veldig fornøyd med løsningen, men jeg syntes det var pinlig om noen kunne se oss.

Slåttonna foregikk med hest og slåmaskin før traktoren kom til gårds. Far slo alltid sjøl, men jeg måtte lære meg å bruke sleperiva. Her var det en egen teknikk, og det var ikke alltid lett for en ti-åring. Det verste var å gå med strengen når hesja skulle settes opp. Strengbunten var tung, for hesja var lang. Hesjing var tungt arbeid og vi lette av og til etter en anledning til å slippe unna.

Høyonna var lettere. Å kjøre inn høy med hesten var artig. Da fikk vi trampe i høyet og vi tok oss tid til å hoppe i høyet også. Etter hvert fikk jeg lære meg å bruke traktoren og rygge inn på låven med høylasset. Aldersgrense var et ord vi ikke hadde hørt. Når vi var ferdige med høyonna ble vi sendt til nabogårdene for å hjelpe til der. Det likte jeg dårlig. Men vi fikk god mat. Det var alltid kjøttsuppe den første dagen, deretter var det kjøttkaker eller fiskekaker. Under potetopptakinga kom det ofte skoleunger og hjalp til. Det var ei artig tid. De misunte oss at vi bodde på gård, noe vi ikke skjønnte i det hele tatt. Spesielt var det ille å luke de lange potetfårene og tynne i gulrot- og kålåkeren. Da så vi langt etter jevnaldrende som syklet til Solbakken skole på trening i idrettslaget eller til bading i Jonsvatnet. Dessuten

Alice Selnes (1914 - 2003) på tur. Bilde utlånt av Eva Midtbø.

var trening på idrettslaget noe “onøttig”, så jeg lurte meg avgårde mange ganger.

Jeg husker at jeg skammet meg en gang da noen sa at det luktet fjøs på Jonsvannsbussen, og nevnte dette hjemme. Far mente at det var verre lukter enn fjøslukt, så dette skulle jeg ikke bry meg om.

Vi lærte oss å like all slags mat. Alt var hjemmelaget, og mor hadde med seg sine mattradisjoner fra Lensvika, og li-

kedan ord og vendinger som ble en naturlig del av språket vårt. Det var stor stas når fiskebilen kom, og vi kunne kjøpe fisk og fiskepudding. Margarinbilen kom også av og til. Sjåførene hadde god tid og tok gjerne en kopp kaffe ved kjøkkenbordet før de dro videre. Jonsvannsbyggene dro ofte med hest og vogn til byen. Det var greit å ta en pust i bakken i Fortunalia, og det var ikke få som kom innom og fikk seg en kaffekopp. Selv om vi gikk på Åsvang skole, følte vi mest tilhørighet til Jonsvatnet. Mor var ivrig deltaker i sanitetsforeninga, og slik ble vi kjent med folket ved vatnet.

Det beste vi visste var lørdagene. Var vi heldige, fikk vi høre barnetimen, men da måtte vi være ferdig med å koste gårdsplassen før kl. 6 om ettermiddagen. Det var viktig "at heimen var rein og ryddig før helga". Lørdagsgodt for oss var påsmurt brøds-kive og kakao. Av og til fikk vi ei kjøttkake på brødet. Dette var noe annet enn byggmelsgrøten med sukker på som vi fikk til kveldsmat på hverdage. Av og til vanket det oppsteekt klubb fra middagen, og det var like godt da som nå.

Søndagen gikk med til bare det som var nødvendig arbeid som mating av dyr og

høner, men på ettermiddagen dro vi ofte ut med kaffe og kaffemat. Slik ble vi litt kjent rundt omkring, og far fikk fotograferere og tegne skisser mens vi andre lette etter bær når det var tid for det.

Vi hadde en stabil og god oppvekst med begge foreldre til stede hele tida, men det var travelt, og de fikk nok ikke så mye tid til overs for oss unger som de ønsket. Vi lærte å delta i et arbeidsfellesskap, gjøre våre plikter og vurdere selv om det var bra nok arbeid det vi gjorde. Vi måtte lære å respektere eldre og foreldrene våre.

Selvstendighet og det å ta ansvar var dyder en måtte ha dersom en skulle bli "til gagns menneske". Dette var nok verdier som vi ikke alltid var enige i, men som nok har kommet oss til gode senere i livet.

Kilder

Samtaler med Agnar Auran, Synnøve Gulbrandsen, Eldbjørg Heli, Astrid Trøbak, Solveig og Svein Sjøvik.

Eva Midtbø, f. 1942, er eldste datter av Hilmar Selnes.